

# PEREVÄGIVALD – ABIMATERJAL GÜMNAASIUMIASTME ÕPETAJATELE

Kadri Soo, Eha Reitelmann, Tiiu Laan

Keeletoimetaja Külli Piirisild.

## Sisukord

Sissejuhatus

1. Mõisted
2. Vägivalla vormid
3. Perevägivalla levik
4. Perevägivalla toimemehhanismid
5. Vägivallatsejat iseloomustavad märgid
6. Meeste vägivald naiste vastu ja naiste vägivald meeste vastu
7. Vägivalla mõju ohvrile
  - 7.1 Vägivalla mõju täiskasvanule
  - 7.2 Põhjused, miks ohver ei lahku vägivaldsest paarisuhtest
  - 7.3 Väärkohtlemise mõju lapsele
8. Müüdid perevägivalla kohta
9. Vägivaldsest suhtest hoidumine
10. Juhiseid lapsele, kes kannatavad kodus vägivalla all
11. Juhised õpetajale, kuidas aidata vägivalda kogenud lapsi
12. Abi andvad organisatsioonid

## Sissejuhatus

Käesoleva materjali oleme kokku pannud eesmärgiga anda õpetajale kompaktne teoreetiline ülevaade perevägivalla teemast ja ühtlasi lisada ka praktilisi meetoodilisi soovitusi selle teema viimiseks gümnaasiumiõpilasteni.

Perevägivalda võiks meie arvates gümnaasiumiastmes käsitleda seoses järgmiste teemablokkidega:

1) Ühiskonnaõpetuse tundides teemablokkide „Sotsiaalsed suhted ja institutsioonid“, „Inimõigused“ õpetamisel.

Perekonnaõpetuse tundides teemade „Perekond“, „püsisuhe“, „lapsevanemaks olemine“ õpetamisel.

Valikkursuses „Inimene ja õigus“- perekonnaõiguse teema käsitlemisel.

2) **Läbivad teemad** „Tervis ja ohutus“, „Väärtused ja kõlblus“.

3) Gümnaasiumis taotletavate **pädevuste** järgimine perevägivalla teema õpetamisel

a) käitub eetiliselt, järgib üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid;

b) vastutab oma valikute, otsuste ja endale võetud kohustuste eest, austab teiste inimeste ja iseenda vabadust, on suverääne isiksus;

c) mõtleb kriitiliselt ja loovalt, arendab ning hindab oma ja teiste ideid, põhjendab oma valikuid ning seisukohti;

d) on kujundanud oma aktiivse kodanikupositsiooni, tunnetab end dialoogivõimelise ühiskonnaliikmena Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis, oskab konflikte vältida ja lahendada, käitub tolerantselt;

**Iga peatüki lõpus on selles sisalduvad olulisemad punktid kokku võetud ja esitatud mõned soovituslikud küsimused klassis toimuvaks aruteluks.**

Rohkem materjali ja soovitusi leiab aadressilt <http://www.enu.ee/naistevastane-vagivald/index.php?keel=1&id=501>

## 1. Mõisted

### **PEREVÄGIVALD ( LÄHISUHTEVÄGIVALD, KODUVÄGIVALD )**

[Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalga ja perevägivalga ennetamise ja tõkestamise konventsioon](#) peab **perevägivaldaks** *igasuguseid füüsilise, seksuaalse ja psühholoogilise vägivalga akte, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas.*

Vägivald peres võib toimuda nii praeguste kui endiste partnerite vahel, aga ka vanema ja lapse, õdede-vendade või teiste pereliikmete vahel (vt joonis 1). Vägivallatseta võidakse nii kodus kui ka näiteks tänaval, külas ja mujal, oluline on siin ohvri ja vägivallatseja lähedane suhe. Oluline ei ole ohvri ja vägivallatseja koos elamine.

### **PAARISUHTEVÄGIVALD**

Peres toimuv **paarisuhtevägivald** sisaldab füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist või majanduslikku vägivalda praeguste või endiste abikaasade ja partnerite vahel.

### **PÕLVKONDADE VAHELINE VÄGIVALD**

**Põlvkondadevaheline perevägivald** sisaldab füüsilist seksuaalset, psühholoogilist või majanduslikku vägivalda oma vanema (vt lapse väärkohtlemine), lapse või mõne teise pereliikme poolt, kes on ohvriga võrreldes erinevast põlvkonnast.

### **LAPSE VÄÄRKOHTLEMINE**

[ÜRO Lapse õiguste konventsiooni](#) kohaselt on **lapse väärkohtlemine** igasugune füüsiline ja vaimne vägivald, ülekohus või kuritarvitus, hooletussejätmine, hooletu või julm kohtlemine või

eksploateerimine, kaasa arvatud seksuaalne kuritarvitus, kui laps viibib vanema(te), seadusliku hooldaja või seaduslike hooldajate või mõne teise lapse eest hoolitseva isiku hoole all.

## NAISTEVASTANE VÄGIVALD

### [Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise](#)

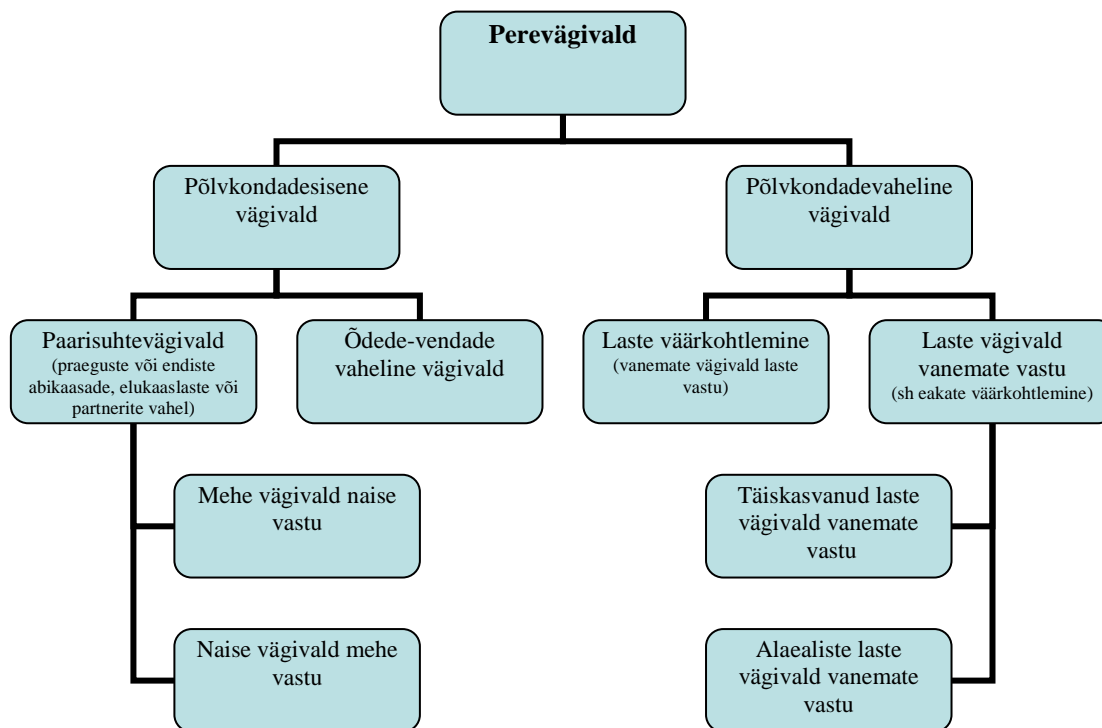
[konventsioon](#) defineerib **naistevastast vägivalda** järgmiselt: see on *naiste inimõiguste rikkumine ning naiste diskrimineerimise vorm*; see tähendab kõiki soolise vägivalda akte, mille tulemusena või võimaliku tulemusena tekitatakse naisele füüsilisi, seksuaalseid, psühholoogilisi või majanduslikke kahjusid või kannatusi, sealhulgas selliste aktidega ähvardamist, sundi või omavolilist vabadusest ilmajätmist sõltumata sellest, kas see leiab aset avalikult või eraelus.

Eesti on ühinenud [ÜRO konventsiooniga naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta](#), seetõttu on naistevastase vägivalda kaotamine riigi otsene kohustus.

[EN konventsioonis](#) selgitatakse **sugupoole mõistet** järgmiselt: see on sotsiaalselt konstrueeritud rollid, käitumine, tegevused või omadused, mida antud ühiskond naistele ja meestele sobivaks peab.

Mõiste "naistevastane sooline vägivald" osutab vägivallale, mis pannakse naise suhtes toime põhjusel, et ta on naine või mis **mõjutab naisi ebaproportsionaalselt**. Naiste all mõeldakse ka tütarlapsi. Naistevastase vägivalda avaldumisvormideks on **perevägivald, seksuaalne vägivald, inimkaubandus ja prostitutsioon, aga samuti sundabielud, nn "au" nimel toimepandavad mõrvad ja naiste suguelundite moonutamine**. Niisuguse vägivalda sügavad juured peituvad ühiskonnas valitsevates sotsiaalsetes ja kultuurilistes struktuurides, normides ja väärtustes ning neid säilitatakse sageli eitamise ja vaikimise kultuuri kaudu. Kõige levinumaks naistevastase vägivalda vormiks kogu maailmas, sh ka Eestis, on naistevastane perevägivald. Rohkem eestikeelset infot naistevastase vägivalda kohta leiate aadressilt <http://www.eni.ee/naistevastane-vagivald/>.

[Euroopa Nõukogu konventsioon](#) tunnistab, et perevägivalda võivad kogeda mehed ja naised, poisid ja tüdrukud, kuid naised ja tüdrukud on oluliselt enam ohustatud kui meessoost pereliikmed. Naiste suurem tõenäosus langeda (pere)vägivalda ohvriks tuleneb juba ajalooliselt kujunenud ebavõrdsetest võimusuhetest ning meeste domineerimisest naiste üle nii ühiskonnas kui ka peresuhtes. Seetõttu saab rääkida vägivalda **soopõhisest iseloomust** (st tähendab, et vägivald on suunatud ühest soost inimese vastu peamiselt just tema soo tõttu) ning perevägivalda mõiste seotusest naistevastase vägivaldaga.



Joonis 1. Perevägivalda liigid lähtuvalt ohvri ja vägivallatseja seotusest

## 2. Vägivalla vormid

**Psühholoogiline** (nimetatakse ka emotsionaalne, väimne) **vägivald** on pidev verbaalne või mitteverbaalne rünnak, mis kahjustab teist inimest emotsionaalselt ning alandab ta eneseväärikustunnet. See on tahtlik teisele inimesele haiget tegemine, tema kohtlemine väärtusetu, ebaadekvaatse, mittearmastatu ja -vajatuna. Psühholoogiline vägivald võib sisaldada näiteks järgmisi käitumisviise:

- Kritiseerimine ja halvustamine;
- Karjumine;
- Sõimamine;
- Solvamine;
- Mõnitamine;
- Halvustavate nimedega kutsumine;
- Terroriseerimine;
- Manipuleerimine;
- Hirmutamise ja ähvardamine (sh haiget tegemise või tapmisega ähvardamine);

- Sotsiaalne isoleerimine (nt sõprade, sugulastega suhtlemise või vaba aja veetmise ja hobidega tegelemise egoistliku võimu ja kontrolli vajadusest põhjustatud piiramine või keelamine);
- Ignoreerimine;
- Armukadeduse väljanäitamine.

**Füüsiline vägivald** on tahtlik füüsilise jõu kasutamine teise isiku suhtes, mis võib põhjustada talle füüsilist valu, vigastusi või isegi surma ning psühholoogilisi kahjustusi. Füüsiline vägivald on kõige kergemini ära tuntav vägivalla vorm, kuna ohvril on sageli nähtavad füüsilised kahjustused. See hõlmab näiteks järgmisi tegevusi:

- Tõukamine, lükkamine;
- Kriimustamine, näpistamine, küünistamine;
- Kinni haaramine, raputamine;
- Juustest tirimine;
- Mingi esemega viskamine;
- Löömine käe, jala või mingi esemega;
- Peksmine, sh mingi esemega peksmine;
- Kägistamine, lämmatamine;
- Hammustamine;
- Põletamine;
- Uputamine;
- Kinnihoidmine; kinnisidumine; luku taha panek
- Külmi- või tulirelva kasutamine;
- Lapse kehaline karistamine;

Väikelapse (imiku) füüsilise väärkohtlemise liigina võib lisada *raputatud lapse sündroomi*, mille käigus lapse vanem või hooldaja raputab last tugevalt. Lapse raputamine võib põhjustada lapsele tõsiseid tagajärgi, sh ajukahjustusi, mälu-, kõne-, käitumis- ja õppimishäired, alaarengut, pimedaks või kurdiks jäämist või isegi surma.<sup>1</sup>

**Seksuaalne vägivald** täiskasvanud inimese suhtes on igasugune seksuaalse sisuga käitumine, mille kaudu kontrollitakse, manipuleeritakse või alandatakse teist inimest. Paarisuhtes toimuva seksuaalse vägivalla põhjused peituvad kaua aega valitsenud patriarhaalsetes arusaamades, mille

<sup>1</sup> Loe veel raputatud lapse sündroomi põhjustest ja tagajärgedest Saar, S. (2007). Väikelapse kahest vähe tuntud väärkohtlemise sündroomist. Teoses D. Kutsar (toim.), *Lapse väärkohtlemine II*. AS Atlex, Tartu, (33-46).

järgi abielus või paarisuhtes olemine tähendab kohustuslikku allumist partneri seksuaalsetele soovidele<sup>2</sup>. Seksuaalne vägivald võib sisaldada:

- Mittesooitud seksuaalsed puudutused (käperdamine) ja märkused;
- Pealesunnitud suguühe;
- Intiimsetele kehaosadele valu tekitamine (sadism);
- Vägistamine.

**Lapse seksuaalse väärkohtlemise** puhul on tegemist lapse kaasamisega seksuaalsesse tegevusse, mille sisust ta ei saa täielikult aru, millele ta ei ole võimeline andma adekvaatset nõusolekut ning mis astub üle seadustest või ühiskonna sotsiaalsetest normidest. Seksuaalne väärkohtlemine lapse suhtes on võimu, seksuaalsete või muude vajaduste rahuldamise eesmärgil toime pandud tegevus täiskasvanu või teise lapse poolt, kes vanuse või arengutaseme poolest on vastutus-, usaldus- või võimusuhtes lapsega.

Lapse seksuaalne väärkohtlemine võib sisaldada tegevusi nagu: lapsele oma suguelundite demonstreerimine, lapsele seksuaalse sisuga, pornograafiliste teoste näitamine, lapse kaasamine seksuaalsesse vestlusse, lapse intiimsete kehaosade hellitamine ja katsumine, masturbeerimine, suguühe, vägistamine.<sup>3</sup>

**Majandusliku vägivalda** korral kontrollib vägivallatseja ohvri raha kasutamist või talle kuuluvaid materiaalseid ressursse eesmärgiga raskendada ohvri iseseisvat materiaalist toimetulekut ning muuta ta vägivallatsejast sõltuvaks. Majanduslik vägivald on levinud eelkõige paarisuhtes, kuid seda esineb ka eakate pereliikmete suhtes. Majanduslikuks vägivallaks võib pidada järgmisi tegevusi:

- Ohvri raha äravõtmine;
- Ohvri pangakaartide enda käes hoidmine;
- Ohvri ostude tegemise piiramine, takistamine;
- Olukorra tekitamine, kus ohver peab enda jaoks vajalike kulutuste tegemiseks raha lunima;
- Majapidamiskulude range kontrollimine (nt ostutšekkide esitamise kohustus ja tasaarveldamine);
- Hariduse omandamise või töötamise takistamine;
- Elatisraha maksmata jätmine;

<sup>2</sup> Loe veel paarisuhte sisemisest seksuaalsest vägivallast: Kimmel, M. (2002). Vägistamine, perevägivald ja mehelikkus - mis on armastusel sellega pistmist? Teoses H. Kase (toim.) *Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivallast. Räägivad ohvrid. Nõustavad eksperdid. Analüüsivad teadlased*, Tallinn: Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

<sup>3</sup> Laste väärkohtlemise mõiste, liigitamise ja tagajärgede kohta loe lähemalt teoses: Kutsar, D. (toim.) 1997. *Laste väärkohtlemine*. AS Atlex. Tartu.

- Ohvri sundimine osalema ebaseaduslikes tehingutes, tema nimele firma või muu ebaseaduslikult soetatud vara kirjutamine;
- Võlgade tekitamine;
- Partneri kõrvale jätmine majanduslikest otsustest, mille tagajärjed ja kohustused lasuvad mõlemal partneril.

**Lapse hooletussejätmine** on vanema või hooldaja kohustuste mittetäitmine lapse füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse arengu eest hoolitsemisel, mis võib kahjustada lapse eakohast arengut ning vaimset ja füüsilist tervist.

Hooletussejätmise liigid:

- Füüsiline hooletussejätmine (ebarahuldav hoolitsemine lapse esmaste vajaduste eest haigestumise, vigastuste, või puude korral);
- Emotsionaalne ja vaimne hooletussejätmine (ükskõiksus lapse emotsionaalsete vajaduste rahuldamise suhtes, lapse vaimse tervise või arengu probleemidele mitte reageerimine);
- Järeelvalvetus (ebaadekvaatne järeelvalve kodus ja väljaspool kodu, kus ei tunta huvi lapse tegevuse vastu, majapidamises olevate riskide eiramine ja lapse ohutuse tagamata jätmine);
- Hariduslik hooletussejätmine (vanema tegevusetus või hoolimatus lapse hariduse omandami tagamisel).

Lapse väärkohtlemisena tuleb käsitleda ka **teiste pereliikmete vahelise vägivalda pealtnägemist või -kuulmist** (n.ö tunnistajaks olemist), mis kahjustab last samavõrra kui otsene vägivald lapse suhtes.

Vanemad arvavad sageli, et kui lapsed otseselt ei näe toimunut, siis vägivald neid ei mõjuta. Tegelikult ei mõju lapsele halvasti mitte üksnes vägivaldajuhtumi juures olemine või kõrvalt toast kuulmine, vaid ka vigastatud või muserdatud vanemate nägemine ning pingelise õhkkonna tajumine kodus. Paraku kalduvad vägivaldses peres vägivaldseja (aga ka ohver) lapsi ära kasutama nn vahendajatena (nt sõnumi edastamine), „spioonidena“ (teise vanema tegevuse jälgimine) või siis loovad „liidu“ lapsega teise vanema vastu. Sageli vanemad ei seleta lapsele, miks vägivald toimus või mida see tähendab. Vanemad loodavad lapsi säästa, kui neid asjasse ei pühendata. Ent lastele oluliste asjade lahti rääkimata jätmisel on omad miinused. Lapsed võivad hakata seostama vägivalda iseendaga ning tunda end toimunud süüdi või vastutavana. Samuti võivad nad võtta omaks vägivaldse käitumismustri, seda eriti siis, kui keegi otseselt vägivalda kasutamist ei tauni.

**Olulisemad punktid peatükis**

- Peres toimuvat vägivalda liigitatakse psühholoogiliseks, füüsiliseks, seksuaalseks, majanduslikuks vägivallaks ning hooletussejätmiseks.
- Psühholoogiline vägivald on kõige enam levinud vägivallavorm.
- Füüsiline vägivald on kõige kergemini märgatav vorm, kuna võib põhjustada ohvrile nähtavaid vigastusi.
- Füüsiline ja seksuaalne vägivallaakt sisaldab reeglina ka psühholoogilist vägivalda. See tähendab, et teisele inimesele füüsiliselt haiget tehes teda tavaliselt ka söimatakse ja alandatakse.
- Lapse seksuaalne väärkohtlemine erineb oma olemuselt täiskasvanu vastu suunatud seksuaalsest vägivallast, kuna laps ei ole võimeline täielikult aru saama seksuaalsuhte sisust ning andma nõusolekut selles osalemiseks. Lapse seksuaalne väärkohtlemine on lapsele seksuaalse sisuga piltide, filmide vms näitamine, lapse intiimsete kehaosade katsumine, käperdamine või temaga seksuaalvahekorda astumine.
- Teiste pereliikmete vahelise vägivalda pealtnägemine on samuti üks lapse väärkohtlemise vorm, kuna avaldab lapsele kahjustavat mõju.

#### **METOODILISI SOOVITUSI:**

##### **Küsimused diskussiooniks:**

- 1) Mis on vägivald? Milline käitumine teise inimese suhtes on lubatud ja milline mitteaktsepteeritav?
- 2) Milline perevägivalda vorm tekitab meie ühiskonnas kõige suuremaid probleeme?
- 3) Miks märgatakse vaid füüsilist vägivalda aga psühholoogiline, seksuaalne ja majanduslik vägivald jäävad varju?
- 4) Kas lapsed on perevägivalda juhtumite puhul kõige suuremad kannatajad? Miks?

Arutluse teema: Perevägivald ja inimõigused.

Rohkem soovitusi leiate aadressilt <http://www.enu.ee/naistevastane-vagivald/index.php?keel=1&id=501>

### **3. Perevägivalda levik**

Perevägivald on üks varjatumaid vägivallavorme ühiskonnas, kuna see leiab enamasti aset kodus inimeste vahel, kes on omavahel sugulased või on lähedases suhtes ning peaksid seetõttu üksteist usaldama ja armastama. Inimestel on raske tunnistada vägivalda kasutamist pereliikme poolt, mistõttu nii häbitundest kui ka soovimatusest lähedase inimese peale kaevata lükatakse juhtunust rääkimist ning abi otsimist edasi või loobutakse sellest üldse.



Perevägivald oli Eestis kaua aega tabuteema. Seda peeti pere siseasjaks, millest avalikult ei räägitud ning mille peatamiseks ja ohvri aitamiseks üldiselt ei sekkunud. Eestis hakati perevägivalda probleemile tähelepanu pöörama 1990. aastate teisel poolel. Tõsi, algselt oli fookuses laste väärkohtlemine peres, alles 2000ndate algusest hakati tähelepanu pöörama ka (naistevastasele) vägivallale paarisuhtes.

Praeguseks on olukord muutunud. Eesti riigi poliitiliste dokumentide järgi on perevägivald raske isikuvastane kuritegu<sup>4</sup>. Seaduste järgi on karistatav füüsiline vägivald, seksuaalne vägivald, tervisekahjustuse tekitamine, tapmine ja tapmise või tervisekahjustuse tekitamisega ähvardamine. Tõsist emotsionaalset kahju tekitav psühholoogiline vägivald ei ole praegu kehtiva Karistusseadustiku järgi karistatav, ehkki rahvusvahelistes dokumentides ka seda soovitatakse.

Eesti seadustes ei ole perevägivalda eraldi kuriteokoosseisuna defineeritud. Eesti poliitilistes dokumentides, uuringuraportites ja teemakohastes artiklites kasutatakse paralleelselt mõisteid perevägivald, lähisuhtevägivald ja koduvägivald. Näiteks kasutatakse Vägivalla vähendamise arengukavas aastateks 2010-2014<sup>5</sup> terminit perevägivald, Politsei- ja Piirivalveametis<sup>6</sup> aga lähisuhtevägivald. Kuna nimetatud kolm mõistet on oma olemuselt sünonüümsed, siis kasutatakse antud artiklis sõna perevägivald.

## **Eesti statistika perevägivaldast**

### *Kuritegevuse statistika.*

Justiitsministeeriumi poolt avaldatud statistika järgi moodustab paarisuhtevägivald kõige suurema osa registreeritud perevägivalda juhtumitest. Näiteks oli 2009. aastal praeguse või endise elukaaslase poolt toime pandud juhtumeid kokku 72%<sup>7</sup>. Järgmisel kohal oli täiskasvanud laste vägivald oma vanemate vastu ning seejärel laste väärkohtlemine. 2011. aastal moodustas kõikidest aasta jooksul registreeritud vägivallakuritegudest perevägivald neljandiku<sup>8</sup>. Suurema osa perevägivalda kuritegudest moodustab füüsiline vägivald. Oluliselt vähemal määral esineb seksuaalvägivalda pereliikme suhtes ja pereliikme tapmisi. Politseisse jõuab siiski ainult väike osa perevägivaldajuhtumitest. Politsei andmetel on perevägivalda juhtumites kannatanuteks valdavalt naised (81%), harvemini mehed (19%). Vägivallatsejad on valdavas osas mehed (90%).

<sup>4</sup> Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50603/Kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018.pdf>

<sup>5</sup> Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014, <http://www.just.ee/49973>

<sup>6</sup> <http://www.politsei.ee/et/nouanded/lahisuhtevagivald/>

<sup>7</sup> Kuritegevus Eestis 2009 (2010). Kriminaalpoliitika uuringud 12, Justiitsministeerium.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52485/12.+Kuritegevus+Eestis+2009.pdf>

<sup>8</sup> Kuritegevus Eestis 2011 (2012). Kriminaalpoliitika uuringud 16. Justiitsministeerium.

[http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57322/Kuritegevus\\_Eestis\\_2011.pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57322/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf)

*Varjupaikade statistika.* Eestis on praegu 10 naiste varjupaika<sup>9</sup>, mis pakuvad majutust, emotsionaalset tuge ja nõustamist vägivalda kogenud naistele, aga ka nende lastele. Lisaks naiste varjupaikadele tegutseb Eestis mitmeid laste varjupaiku, mis annavad peavarju ja kaitset vägivalda või konfliktide tõttu ohtu sattunud vanemliku hoolitsuseta jäänud lastele.

[Eesti Naiste Varjupaikade Liidu statistika](#) järgi pöördus 2011. aastal naiste varjupaikade poole 1180 naist ning koos nendega 204 last. Varjupaiga poole pöördunud naistest 91% oli kokku puutunud vaimse, 63% füüsilise, 44% majandusliku ning 9% seksuaalse vägivaldaga. Enamasti oli naise suhtes vägivaldne tema partner või ekspartner (90%), harvemini poeg või tütar (3%), vanemad (1%) või teised lähituttavad või sugulased (6%).

2010. aastal viibis Sotsiaalministeeriumi andmetel laste varjupaikades 1283 last. Sagedamini sattusid lapsed varjupaika elukoha puudumise, perevägivalda tõttu ja koduse hoolimatuse tõttu.

### ***Paarisuhtevägivalda ja laste väärkohtlemise probleemist uuringute järgi***

Euroopa Liidu riikides on 20-25% naistest kogenud oma elus paarisuhtevägivalda, kusjuures naised on tunduvalt sagedamini ohvriteks kui mehed.<sup>10</sup> Ka Eesti uuringute järgi on naised sagedamini nii isikuvastase kui ka partneri poolse vägivalda ohvriks.<sup>11</sup> Naised on kogenud meestest oluliselt rohkem mitmeid erinevaid psühholoogilise ja füüsilise vägivalda juhtumeid. Seksuaalset vägivalda on kogenud peaaegu üksnes naised. Uuringute tulemused näitavad, et rasedus ei kaitse naist vägivalda eest<sup>12</sup>. Vägivald, eriti füüsiline vägivald suureneb raseduse ajal.

Uuringute järgi toob paarisuhtes kogetud vägivald naistele kaasa oluliselt tõsisemaid tagajärgi kui meestele. Naised saavad sagedamini vigastada kui mehed, kusjuures mehed saavad enamasti kergemaid vigastusi nagu verevalumid ja kriimustused. Naistel esineb vägivalda tõttu ka luumurde, siseorganite vigastusi ning veritsevaid haavu. Naised tunnevad vägivaldaga seoses meestest rohkem hirmu ja neil esineb ka märgatavalt sagedamini mõni depressioonisümptom (nt masendustunne, keskendumisraskused, unehäired).<sup>13</sup>

Suur osa Eesti teismelistest lastes oli kogenud oma elu jooksul vähemalt korra psühholoogilist väärkohtlemist (nt norimine, hirmutamine, karistuseks söömata jätmine) oma pereliikme poolt

---

<sup>9</sup> Vt varjupaikade nimekirja ja ülesandeid: <http://www.naisteliin.ee/>

<sup>10</sup> Review of the Implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States: Violence against Women - Victim Support. EIGE, 2012. <http://www.eige.europa.eu/content/document/violence-against-women-victim-support-report>

<sup>11</sup> Pettai, I. (2002). Naistevastane vägivald – tabuprobleem Eestis. Teoses H. Kase (toim.) *Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivaldast. Räägivad ohvrid. Nõustavad eksperdid. Analüüsivad teadlased*, Tallinn: Põhjamaade Ministrite Nõukogu, Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

<sup>12</sup> Kase, H., Pettai, I. (2006). *Sünnitaja käitumine ja koduvägivald Eestis*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. [http://www.ammaemand.org.ee/m\\_files/b80f487098a8654d7a2345a675cde229.pdf](http://www.ammaemand.org.ee/m_files/b80f487098a8654d7a2345a675cde229.pdf)

<sup>13</sup> Soo, K. (2010). Paarisuhtevägivald Eestis – levik ja tagajärjed. Lõppraport. Tartu Ülikool, Sotsiaalministeerium. Tartu

[http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Paarisuhtevagivallaraaport\\_loplik.pdf](http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Paarisuhtevagivallaraaport_loplik.pdf)

(vt tabel 1)<sup>14</sup>. Kergemat laadi füüsilisest väärkohtlemisest nagu näiteks togimine, nügimine, tutistamine andis teada 33% lastest, raskemast füüsilisest väärkohtlemisest (sh löömine, hammustamine, peksmine) aga 16%. 4% vanematest ei hoolitsenud laste hinnanguil alati selle eest, et neil oleks kõht täis ja riided seljas. Samapalju vanemaid ei kandnud piisavalt hoolt lapse eest, kui ta oli haige. 6% teismelistest on seksuaalselt väärkohelnud mõni pereliige või sugulane<sup>15</sup>. Laste uuringud näitavad, et tüdrukud on poistest oluliselt sagedamini väärkohtlemise ohvriks, eelkõige aga seksuaalse vägivalla ohvriks.

**Tabel 1. Elu jooksul kodus psühholoogilist ja füüsilist väärkohtlemist kogenud lapsed (%)**

Norimine, näägutamine	53
Solvamine	39
Sõimamine	58
Hirmutamine	21
Karistuseks söömata jätmine	4
Meeldivast üritusest osa võtta keelamine	36
Tutistamine	11
Togimine, nügimine	25
Kõrvakiilu andmine	9
Raputamine	9
Näpistamine, hammustamine	12
Mingi esemega löömine	3
Rusikaga löömine	4
Jalaga löömine	3
Keretäie andmine	4
Kinnisidumine	1

Täiendavat infot paarisuhtevägivalla probleemistikust ja uuringutest leiad artiklist „Paarisuhtevägivald Eestis. Areng 21. sajandil“ teoses “Teel Tasakaalustatud ühiskonda. Mehed ja naised Eestis II”, teisi vägivallateemalisi uuringuid vaata justiitsministeeriumi kodulehelt <http://www.just.ee/vagivald> ja sotsiaalministeeriumi kodulehelt <http://www.sm.ee/tegevus/sooline-vordoiguslikkus/perevagivald>.

Uuringuid naistevastase vägivalla kohta Euroopas leiab aadressilt

<http://www.eige.europa.eu/content/document/violence-against-women-victim-support-report> ja [http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/document/index\\_en.htm#h2-6](http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/document/index_en.htm#h2-6).

<sup>14</sup> Soo, K., Soo, I. (2002). Teismeliste väärkohtlemine Eestis: riskitegurid ja tagajärjed. Tartu <http://www.childcentre.info/11148/>

<sup>15</sup> Soo, K., Kutsar, D. (toim.) (2004). Seksuaalse väärkohtlemise kogemused ja hoiakud Eesti noorte hulgas. Uuringu aruanne. Tartu Ülikool, Tartu Laste Tugikeskus. [http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=20777/seksuaalse+vaarkohtlemise+kogemused+E+noorte+hulgas\\_2004.pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=20777/seksuaalse+vaarkohtlemise+kogemused+E+noorte+hulgas_2004.pdf)

### **Olulisemad punktid peatükis**

- Perevägivalda peeti Eestis kaua aega pere siseasjaks ning ohvrite abistamiseks üldiselt ei sekkunud. Tänapäeval peetakse perevägivalda tõsiseks isikuvastaseks kuriteoks.
- Eesti seaduste järgi on füüsiline vägivald, seksuaalne vägivald, tervisekahjustuse tekitamine, tapmine ja tapmise või tervisekahjustuse tekitamisega ähvardamine karistatav..
- Perevägivaldalla juhtumitest suure osa moodustab vägivald elukaaslaste vahel, sellele järgneb vägivald eakate vastu ja laste väärkohtlemine.
- Rahvusvaheliste uuringute ja ka Eesti politseistatistika järgi on perevägivaldallas kannatajateks valdavalt naised, vägivallatsejateks aga mehed.
- Sotsioloogilised uuringud näitavad, et naised puutuvad meestest oluliselt sagedamini kokku korduva, tõsise ning füüsilisi vigastusi ja emotsionaalseid kannatusi põhjustava paarisuhtevägivaldalla. Ka rasedus ei kaitse naist vägivaldalla eest.
- Suur osa lastest on kogenud oma elu jooksul vähemalt korra psühholoogilist vägivaldalla. Umbes kolmandik lastest on kogenud füüsilist vägivaldalla, enamasti togimist, raputamist ja kõrvakiilu andmist.

### **METOODILISI SOOVITUSI:**

#### **Küsimused diskussiooniks:**

- 1) Kuidas on Eesti Vabariigis suhtumine perevägivaldalla muutunud? Kas perevägivaldalla saab pidada tõsiseks isikuvastaseks kuriteoks?
- 2) Kas pead õigeks, et füüsiline vägivald, seksuaalne vägivald, tervisekahjustuse tekitamine ja ähvardamine on Eesti seaduste järgi karistatav, psühholoogiline vägivald aga ei ole?
- 3) Miks on perevägivaldallas enamalt jaolt kannataja pooleks naised, vägivallatsejateks aga mehed?
- 4) Kuidas on omavahel seotud paarisuhtevägivald ja laste väärkohtlemine?

Arutluse teema: Perevägivald- Eesti reaalsus või pseudoteema?

#### 4. Perevägivalla toimemehhanismid

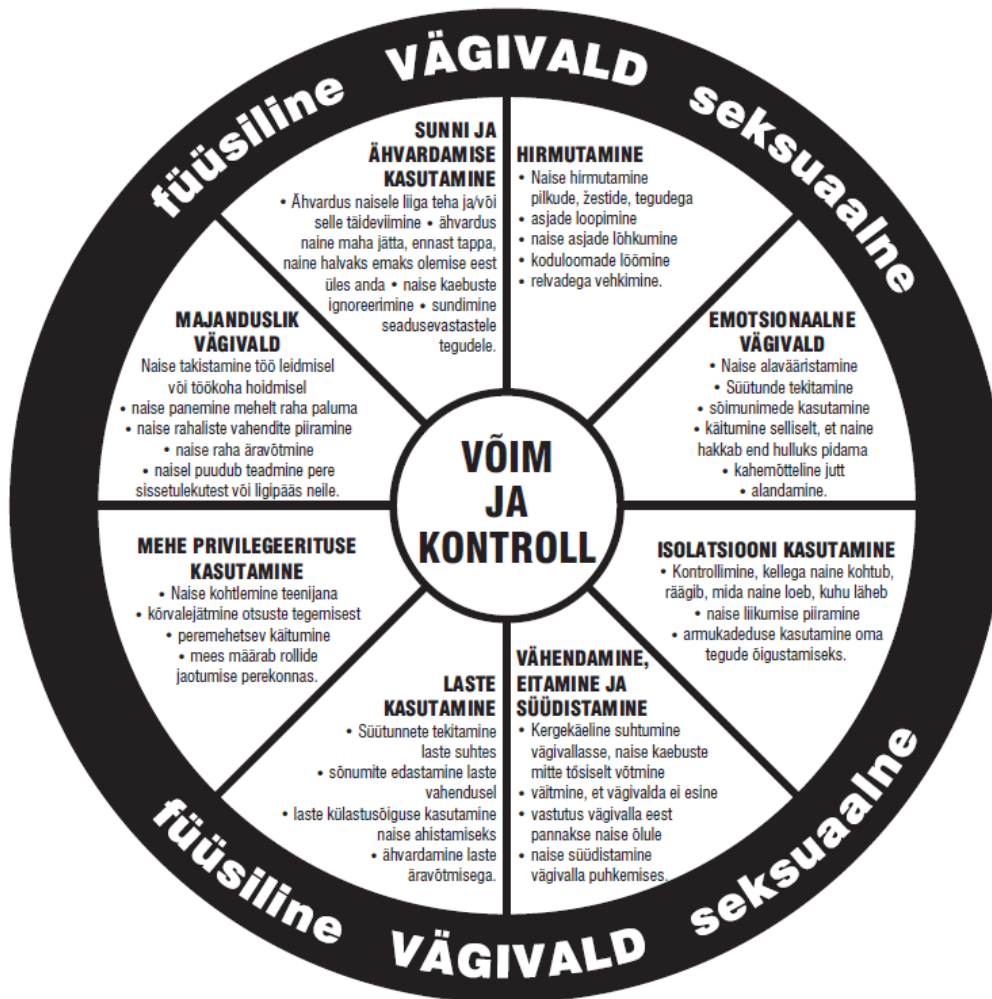
Selleks, et mõista vägivalla toimumist peres, tuleb tunda kontrolli ja võimu tähendust vägivaldses suhtes. Järgnevalt tutvustataksegi süstemaatilist perevägivalda ning kontrolli kehtestamise rolli selles. Vägivallakontekstis on **kontroll** (nimetatud ka sunduslik kontroll) igapäevases suhtluspraktikas kasutatav taktika partneri käitumise kontrollimiseks ja selle autoritaarseks suunamiseks endale soovitavas suunas partneris hirmutunde tekitamise abil. **Kontrolli rakendamise ja vägivalla süstemaatilisuse järgi saab eristada peretüli süstemaatilisest perevägivallast.**

**Süstemaatilise perevägivalla** puhul mängib olulist rolli vägivallatseja pidev kontrolli- ja võimuvajadus. Vägivallatseja püüab domineerida ja kehtestada üldist kontrolli partneri (ja ka teiste pereliikmete) käitumise ja elu üle. Selleks kasutab ta erinevaid meetodeid, sealhulgas hirmutamist, alandamist, manipuleerimist, füüsilist, seksuaalset ja/või majanduslikku vägivalda. Näiteks võib vägivallatseja ähvardada partnerit füüsilise vägivallaga, et sundida teda loobuma oma hobidega tegelemisest ja sõpradega suhtlemisest, alandada, pidada teda saamatuks ja rumalaks, nõuda kojutulemist kindlal kellaajal ning hilinemise puhul füüsiliselt „karistada“ - kõike seda eesmärgiga kontrollida partnerit ja takistada tal suhtest lahkuda. Vägivald kasvab aja jooksul, muutub raskemaks, on harva vastastikune ja võib tuua kaasa järjest tõsisemaid tagajärgi (nt vigastused, depressioon).

Süstemaatilise vägivalla toimumist peres illustreerib hästi **võimu ja kontrolli ratas**<sup>16</sup>. See on visuaalne viis kirjeldada kontrolli meetodeid, mida kasutab vägivaldne mees (joonis 2). Antud mudel töötati välja USA-s Duluth'i linnas vägivalda kogenud naiste kogemuste põhjal. Naiste kirjeldustest selgus, et kogetud kontrollitaktikad olid enamasti universaalsed. Ratta keskele on paigutatud märksõnad võim ja kontroll, kuna need on kesksed elemendid vägivaldses suhtes. Võim ja kontroll võivad avalduda erineval kujul (nt ähvardamine, hirmutamine, majanduslik kahjustamine, isolatsiooni kasutamine).

---

<sup>16</sup> Pence E, Paymar M. (1993). Education Groups For Men Who Batter. The Duluth Model. New York: Springer Publishing Company. <http://www.theduluthmodel.org>



Joonis 2. Võimu ja kontrolliratas (Allikas: Pence ja Paymar, 1993)

Võimu ja kontrolli rattale on loodud ka alternatiiv - võrdsuse ratas. See näitab, milline peaks välja nägema mittevägivaldne suhe partnerite vahel (joonis 3). Ent võrdsuse ratast võib kasutada ka üldistatud kujul kirjeldamiseks elutervet paarisuhet, mis baseerub partnerite võrdsusel, usaldusel, austusel ning üksteisega arvestamisel.



Joonis 3. Võrdsuse ratas (Allikas: Pence ja Paymar, 1993)

### Vägivalla tsüklilisus

Vägivald peres (paarisuhtes) ei toimu siiski pidevalt, vaid see esineb tsükliliselt. Leonore Walker<sup>17</sup>, tuginedes suhtes füüsilise vägivalla alla kannatanud naiste kogemustele, töötas välja nn **vägivallaringi**, mis iseloomustab paarisuhtes füüsilise vägivalla toimumist kolme perioodiliselt korduva faasiga. Iga faas võib erineda oma intensiivsusest ja kestuselt, kuid need faasid korduvad ja vägivald võib aja jooksul muutuda tõsisemaks ja laiahaardelisemaks.

Esimeses ehk *pinge kogunemise faasis* ei ole mees üldiselt naise suhtes füüsiliselt vägivaldne, kuid mehe ja naise vaheline suhtlemine on pingeline täis vaimset vägivalda, alandamist ja hirmutamist. Naine võib tunda, et ükskõik mida ta teeb või kuidas käitub, partner ei ole rahul. Ta püüab olla kannatlik ning ära hoida probleeme. Mees tunneb pinge kasvu. Kuna naine tajub

<sup>17</sup> Walker, L. E. (1979). *The battered woman*. New York: Harper & Row.

olukorda ärevana, kaugeneb ta mehest, millele mees vastab omakorda suurema kontrollimise ning domineerimisega.

Teises, *füüsilise vägivalda või plahvatuse faasis* käitub mees väga vägivaldselt. Ta ei soovi või ei suuda kontrollida enda negatiivseid emotsioone ning kasutab naise suhtes füüsilist vägivalda. Pärast vägivaldaahti kogeb ta hetkeks pingelangust. Naisel võib olla (tõsiseid) vigastusi, ta on hirmunud ja endassetõmbunud ning süüdistab toimunus ka ennast.

Kolmandas ehk *mesinädalate faasis* näitab mees välja süümepeinasid ja häbi enda käitumise pärast. Ta palub naise käest andeks, püüab olla võimalikult lahke ja armastusväärne. Ta kingib naisele lilli, veedab koos aega, lubab naisele end muuta ning mitte enam vägivalda kasutada. Pinge ohvri ja toimepanija vahel langeb. Mees ja naine võivad sellel etapil kogeda isegi " uut" armastust ning lootust, et suhe paraneb. Positiivsetel hetkedel võivad nii vägivaldsete kui ka ohver eitada või õigustada juhtumit või vähendada selle tagajärgi. Mesinädalate faas ei ole kunagi võrreldav päris mesinädalate ajaga paarisuhtes. Selle faasi eesmärk on vältida naise lahkumist ning hoida teda enda juures. Naised võivad päriselt uskuda, et mees muudab oma käitumist ja vägivald lõpeb.

#### **Olulisemad punktid peatükis**

- Süstemaatilise perevägivalda puhul püüab üks pereliige domineerida ja kehtestada kontrolli teiste pereliikmete üle.
- Võim ja kontroll on kesksed komponendid tõsise ja kestva paarisuhtevägivalda puhul. Hirmutamine, alandamine, isoleerimine, majanduslik kahjustamine ja füüsiline vägivald on erinevad võimu ja kontrolli saavutamise meetodid. Vägivaldset suhet kirjeldab hästi võimu ja kontrolli ratas.
- Vägivallavaba paarisuhe tugineb elukaaslaste võrdsusel, usaldusel, austusel ja üksteisega arvestamisel. Sellist suhet illustreerib võrdsuse ratas.
- Paarisuhtes vahelduvad vägivaldsed episoodid rahulikemate perioodidega. Vägivallaringi puhul eristatakse pinge kogunemise, füüsilise vägivalda kasutamise ja vägivallavaba nn mesinädalate faasi.

#### **METOODILISI SOOVITUSI:**

##### **Küsimused diskussiooniks:**

- 1) Mis eristab peretüli süstemaatilise perevägivaldast?



- 2) Miks ja kuidas võib üks pool peresuhtes teiste üle kontrolli ja võimu kasutada? Too näiteid.
- 3) Millised näevad välja võrdsete partnerite vahelised suhted? (võrdsuse ratas)
- 4) Mida tähendab vägivalda tsüklilisus, kas seda ringi on võimalik katkestada?
- Arutluse teema: Soovitus „Tee teistele seda, mida soovid, et sulle tehakse“ kehtib ka peresuhtes
- Kel jõud sel õigus?
- Rohkem soovitusi leiate aadressilt <http://www.enu.ee/naistevastane-vagivald/index.php?keel=1&id=501>

## 5. Vägivallatsejat iseloomustavad märgid.

Järgnevalt anname ülevaate süstemaatilist vägivalda kasutava inimese tunnusjoontest. Kuna sellist vägivalda panevad enamasti toime mehed, siis iseloomustab järgnev loetelu peamiselt vägivaldseid mehi. Need märgid ei kirjelda aga mehi mitte ainult suhtes naisega, vaid ka oma lastega.

**Pideva kontrolli kasutamine suhtlemisel.** Vägivallatseja tahab pidevalt teada, mida partner või lapsed teevad, kus käivad ja kellega suhtlevad. Vägivallatseja seab pereliikmete liikumisele piiranguid, näiteks ootab, et partner täpselt õigel ajal töölt koju tuleb.

**Enesekesksus ja vähene empaatilisus.** Vägivallatsejal võib olla moondunud nägemus endast. Ta usub, et talle kuulub teistest pereliikmetest rohkem õigusi ja privileege. Ta näeb kõike endaga seonduvat olulise ja tähtsana, kuid teiste lähedaste soove, vajadusi ja muresid ei oska/taha märgata ega pea oluliseks nendega tegeleda.

**Ebarealistlikud ootused ja kõrged nõudmised teiste pereliikmete käitumise suhtes.** Pereelu keerleb vägivallatseja ümber. Vägivallatseja ootab (peab iseenesestmõistetavaks), et partner ja teised pereliikmed täidavad tema käsked. Nõudmiste mittetäitmisele võib järgneda “õiglane” karistus.

**Tugev omanditunne.** Vägivallatseja tajub lapsi ja partnerit justkui endale kuuluvaks, mistõttu eeldab ka nende allumist enda soovidele ja korraldustele.

**Armastuse ja vägivalda segiajamine.** Vägivallatseja põhjendab vägivalda kasutamist partneri suhtes või laste karistamist armastuse ja hoolimisega. Ta võib kasutada väiteid stiilis: “Ma ei läheks endast välja, kui ma teid nii väga ei armastaks”. Lapsel võib kujuneda moondunud arusaamine, millised on lahkuse ja julmuse omavahelised seosed.

**Manipuleerimine.** Vägivallatseja võib manipuleerida nii partneriga kui ka lastega, et neid kontrollida ja panna käituma endale sobival viisil.

**Süütunde tekitamine.** Vägivallatsejale on omane panna partner ja lapsed tundma, et nad on milleski süüdi või midagi valesti teinud.

**Vägivalla kasutamise eitamine, õigustamine, vabandamine, tagajärgede pisendamine.**

Vägivallatseja kaldub toime pandud vägivalda eitama või tühisemana näitama, ennast seal juures õigustades ja ohvrit süüdistades. Näiteks võib ta ohvrile ette heita “vale” käitumist või tema provotseerimist. Samuti kipuvad vägivallatsejad otsima oma tegudele väliseid vabandusi. Alkoholihoobe, raske tööpäeva, töötuse vms teguri vägivalla kasutamise põhjuseks toomine aitab vägivallatsejal veeretada vastutus endalt kõrvale.

**Ekstreemne armukadedus.** Vägivaldset meest iseloomustab armukadedus, kusjuures ta võib olla armukade isegi partneri sõprade ja sugulaste suhtes. Armukadedus väljendub pidevas kahtlustamises, kontrollimises ja naise süüdistamises.

**Mittevägivaldse vanema autoriteedi õõnestamine.** Vägivallatseja võib kritiseerida laste juuresolekul oma partnerit (mittevägivaldset vanemat), nimetada teda rumalaks ja saamatuks lapsevanemaks ning kasutada sõimunimesid.

**Patriarhaalsed hoiakud ja traditsioonilised soorollid.** Võrreldes mittevägivaldsete meestega usuvad vägivaldsed mehed oluliselt enam, et mees on peres pea, ainuisikuline otsustaja ja suhetes domineeriv pool. Naine on see, kes peab alluma mehe korraldustele.

#### **Olulisemad punktid peatükis**

- Vägivaldse käitumise aluseks on vägivalda soosivad hoiakud ja väärtushinnangud. Vägivalda kasutavale inimesele on iseloomulik domineerimine, enda soovide ja vajaduste esikohale seadmine. Ta kujutab ette, et teised pereliikmed on „tema omad“ ning peavad täielikult temale alluma.
- Vägivallatsejad on enesekesksed, vähe empaatilised, armukadedad ning kalduvad ohvri kontrollimiseks ja oma võimu näitamiseks temaga manipuleerima.
- Vägivalda tarvitavale inimesele on tüüpiline vägivalla kasutamise eitamine, õigustamine, väljavabandamine ning tagajärgede vähendamine.
- Vägivallatseja on teadlik oma vägivaldusest ja käitumise ebaõigsusest, kuid nad ei taha loobuda võimust ja kontrollist ning oma privileegidest, sest nad on sellega harjunud.

## **METOODILISI SOOVITUSI:**

### **Küsimused diskussiooniks:**

- 1) Kas vägivallatsejale iseloomulikud märgid on sarnased ühiskonnas respektitud karjääriinimeste tüüpiliste iseloomujoontega?
- 2) Miks on süütunde tekitamine vägivallatseja poolt meelsasti kasutatav manipuleerimise viis?
- 3) Kas manipuleerimine on alati negatiivne?
- 4) Kas tõeline armastus, armukadedus ja vägivald saavad kokku kuuluda?
- 5) Kas Eesti ühiskonnas on pereelus levinud patriarhaalsed hoiakud ja traditsioonilised soorollid?

Mis võib olla selle tagajärjeks?

Arutluse teemad: Kuidas ära tunda vägivalda meie sees ja ümber

Kes on tänapäeval perekonna pea?

## **6. Meeste vägivald naiste vastu ja naiste vägivald meeste vastu**

Nii mehed kui ka naised kasutavad paarisuhtes vägivalda. Teadlased on diskuteerinud selle üle, kas mehed kasutavad naiste suhtes rohkem vägivalda kui naised meeste suhtes või ei erine mehed ja naised vägivalda kasutamise osas. Erinevad uuringud näitavad, et **naiste poolt kasutatav vägivald erineb oluliselt meeste vägivallast nii raskusastme, motivatsiooni, tagajärgede kui ka situatsiooniliste tegurite poolest.**

Järgnevalt on esitatud naiste ja meeste vägivalla peamised erinevused.

- Mehed kasutavad naistest oluliselt rohkem süstemaatilist vägivalda.
- Naiste vägivald on enamasti reaktsioon stressi, frustratsiooni või esilekerkinud probleemi korral või enesekaitse mehe vägivaldsuse puhul. Meeste vägivald on seevastu oluliselt enam ajendatud domineerimise ja kontrolli vajadusest.
- Kui naised kasutavad kontrolli, siis pigem lühiajaliselt ja sõltuvalt konkreetsest olukorrast (probleemist). Meeste kontroll on püsivam ning tervet paarisuhet läbivam.
- Naiste vägivald on peamiselt vaimne.
- Kui naised kasutavad füüsilist vägivalda, siis nad tavaliselt löövad lahtise käega või mingi esemega. Mehed kasutavad rohkem raskemat füüsilist vägivalda (peksmine, jalaga löömine, kägistamine).
- Kuna meestel on rohkem füüsilist jõudu, siis on nende vägivallal oluliselt tõsisemad tagajärjed (vigastused) kui naise poolt toime pandud vägivallal.

- Meeste vägivald võib tekitada naistes kestva hirmutunde. Ent mehed tajuvad naiste vägivalda pigem häiriva ja tüütu kui ohustavana.
- Seksuaalset vägivalda kasutavad peamiselt mehed.

#### **Olulisemad punktid peatükis**

- Nii mehed kui naised võivad kasutada paarisuhtes vägivalda, ent naiste vägivald meeste vastu erineb meeste vägivallast naiste vastu.
- Mehed kasutavad peamiselt süstemaatilist vägivalda. Meeste vägivald on ajendatud rohkem kontrollivajadusest kui naistel. Naised võivad kasutada vägivalda enesekaitseks.
- Mehed kasutavad raskemat laadi füüsilist vägivalda ning põhjustavad naistele tõsisemaid vaimse ja füüsilise tervise kahjustusi kui naised meestele.
- Meeste vägivald põhjustab naistele suure hirmutunde. Mehed tajuvad naiste vägivalda pigem tüütu ja häirivana.
- Seksuaalset vägivalda kasutavad peamiselt mehed.

#### **METOODILISI SOOVITUSI:**

##### **Gümnaasiumi õpilastele diskussiooni küsimused.**

- 1) Kas meeste ja naiste vägivallal on põhimõttelisi erinevusi?
- 2) Kelle, kas meeste või naiste poolne vägivald põhjustab tõsisemaid tagajärgi?
- 3) Kes kasutavad enam kontrollivajadusest ajendatud süstemaatilist vägivalda?
- 4) Kuidas erineb perevägivalla tajumine meeste ja naiste poolt?

Arutluse teema: Kes lööb, see armastab?

## **7. Vägivalla mõju ohvrile**

### **7.1 Vägivalla mõju täiskasvanule**

Järgnevalt on toodud loetelu võimalikest vägivalla tagajärgedest ohvrile. Osad ohvrile viitavad märgid on varjatumad (nt madal enesehinnang) kui teised (nt füüsilised vigastused), ent need aitavad siiski ära tunda vägivalla alla kannatanud isikut ning mõista vägivalla mõju.

Päris mitmed märgid viitavad eelkõige vägivaldaohvritest naistele kui süstemaatilisel kontrollil baseeruvat vägivalda kogenutele<sup>18</sup>. Samas võib mõningaid järgnevaid märke esineda ka meestel.

### **Mõju füüsilisele tervisele**

- Vahetud füüsilised vigastused (haavad, verevalumid, luumurrud, nihestused, põrutused, murdunud hambad, siseorganite vigastused vms);
- Valud, raskused liikumisel;
- Kuulmise, nägemise langus, kadumine;
- Pikema aja jooksul välja kujunenud terviseprobleemid ja sagedased haigushood (kõrge vererõhk, sagedased pea, kõhu ja seljavalud, kroonilised, progresseeruvad haigused).

Vigastuste puhul võivad ohvrid vägivalda varjamise eesmärgil anda seletusi, mis ei ole vastavuses vigastuse olemusega. Näiteks öeldakse, et kukuti, kuid vigastuse paiknemine kehal ei kinnita seda. Samuti võib ohver verevalumeid vm vigastusi varjata meigi või riietusega. Kahtlust võib äratada ka korduv sarnaste vigastuste esinemine.

### **Mõju naiste reproduktiivtervisele**

- Soovimatu rasedus (naise rasestamine võib olla vägivaldlatseja teadlik soov, et tugevdada naise seotust endaga);
- Raseduse katkemine;
- Alanenud huvi seksuaalelu vastu;
- Vigastused suguelundite, päraku, rindade piirkonnas;
- Valud kõhu või vaagna piirkonnas, raskused käimisel ja istumisel;
- Liigsöömine.

### **Mõju vaimsele tervisele**

- Sagedased negatiivsed tundmused (hirm, kurbus, apaatia, süü, ärevus, ahastus);
- Madal enesehinnang;
- Tähelepanuhäired ja keskendumisraskused (näiteks raskused tööülesannete lõpetamisel ja õppimisel, vigade tekkimine);
- Unehäired, psühhosomaatilised kaebused, söömishäired;
- Depressiivsus või diagnoositud depressioon;
- Paanikahood;
- Üksindus;

---

<sup>18</sup> Rohkem informatsiooni vägivalda mõjust naisele ja tema aitamisest leiad juhiseist: "Kuidas aidata perekonda, milles esineb vägivalda - juhiseid tervishoiutöötajatele", Perttu, S. ja Kaselitz, V. <http://www.naistetugi.ee/Guidebooklayout.pdf>

- Enesetapumõtted ja -teod.

Korduva vägivalla kogemine, alavääristamine ja süüdistamine alandab naise enesehinnangut. Naine võib tunda, et ta ei ole midagi väärt ega saa millegagi hakkama. Vägivald põhjustab naisel ka hirmutunde, mis vägivalla kordudes muutub süstemaatiliseks. See tähendab, et naine võib tunda hirmu ka siis, kui partner ei ole otseselt vägivaldne või on kodust ära. Pika vägivaldse kooselu jooksul on naine õppinud tähele panema märke, mis viitavad partneri muutumisele vägivaldseks. Nendeks võivad olla näiteks uste paugutamine, alkoholihoobes koju tulemine. Nende märkide nägemine on naisele ohusignaaliks peatsest (füüsilisest) rünnakust, põhjustades hirmu või isegi paanikahoo. Vägivald kutsub ohvris esile häbi- ja süütunde, mida kinnitab omakorda partneri süüdistav käitumine. Süütunne paneb naist tundma toimunud vägivallas vastutavana. Kadunud eneseusk alandab naise teotahet ning võimet olukorrale lahendust leida. Hirm, häbi- ja süütunne vähendavad naise valmisolekut juhtunust rääkida ning abi otsida.

### **Negatiivse käitumisviisi ilmnemine**

- Suitsetamine või suitsetama hakkamine;
- Alkoholi sagedasem tarbimine või alkoholi tarbimise alustamine;
- Narkootikumide tarbimine.

### **Vägivalla mõju suhetele teiste inimestega**

- Austuse ja lugupidamise kaotus laste silmis (eriti siis, kui laste isa halvustab ema laste juuresolekul);
- Võimetus laste eest piisavalt hoolitseda (eriti pärast vägivallajuhtumit šokiseisundi tõttu);
- Laste kohtlemine agressiivsel viisil (vägivalla tõttu haavunud ja emotsionaalselt ärritunud naine võib laste peale karjuda või neid füüsiliselt korrale kutsuda);
- Sugulaste, sõprade ja tuttavatega suhtlemise vältimine;
- Loobumine hobidega tegelemisest või harjumuspärasest vaba aja veetmise viisidest;
- Usaldamatus võõraste (eriti meesterahvaste) suhtes.

Partneri vägivaldne käitumine ning kontrolliv ja isoleeriv suhtlemisstiil võib muuta naise kinniseks, eemaletõmbunuks ja teiste inimestega (sh sõpradega, tuttavatega) suhtlemisel ettevaatlikuks või suisa vältivaks. Isegi kui mees ei keela otseselt naisel sugulaste ja sõpradega läbi käia, võib naine vältida nendega suhtlemist mehe kritiseerimise tõttu. Ka häbitunne vägivalla kogemise pärast ja vigastuste varjamine võivad olla põhjuseks, miks naine loobub lähedaste inimeste ja tuttavatega suhtlemast, väljas vaba aja veetmisest või hobidega tegelemast. Madala enesehinnangu ja toetavate lähedaste puudumisel võib ta jääda pikkadeks aastateks (kui mitte kogu eluks) suletud vägivallaringi.

## 7.2 Põhjused, miks ohver ei lahku vägivaldsest paarisuhtest

Vägivaldse abikaasa või partneri juurest lahkumine on märgatavalt keerulisem, kui see vägivalda mittekoogenud inimesele võib tunduda. Seetõttu on vale heita ohvrile ette vägivaldsesse suhtesse jäämist. Ka ei taha või ei ole ohver alati valmis suhet (kohe) lõpetama. Tihti on nii, et ohvrid ei taha mitte suhte lõppu, vaid vägivalla lõppu.

Järgnevalt on esitatud põhjuseid, mis võivad raskendada ohvril vägivalla puhul abi paluda, toimunust rääkida ja suhtest lahkuda. Antud takistavad tegurid on eriti iseloomulikud naistele, kuna need viitavad võimul ja kontrollil põhinevale vägivallale, mille alla kannatavad tavaliselt naised. Kuid mitmed punktid võivad kirjeldada ka vägivalda kogenud mehi.

- Hirm ja kättemaksu kartus.
  - Madal enesehinnang ja kartus muutuste ees. Ohver ei usu, et suudab vägivallaringist välja pääseda ja/või ise hakkama saada. Vägivallatseja ähvardab tappa ennast, ohvrit või ka lapsi.
  - Partner ähvardab lapsed pärast lahkuminekut ära võtta või neile muul moel haiget teha.
  - Häbitunne. Ohver võib karta, et teised inimesed ei usu vägivalla toimumist või hakkavad teda süüdistama.
  - Piiratud materiaalsed võimalused iseseisvalt (koos lastega) toime tulla.
  - Materiaalne-juriidiline seotus (nt ühised laenud, eluase vms).
  - Puue või terviseprobleemid, mille tõttu vajab ohver teise inimese abi igapäevaeluga toimetulemisel.
  - Ohver võib uskuda, et partner muutub ja ei kasuta enam vägivalda.
  - Emotsionaalne seotus partneriga hoolimata viimase vägivaldsusest. Ohver võib näha partneris isikut, kellesse armuti ja kellega on kogetud koos mitmeid positiivseid elamusi.
  - Piiratud teadmised abisaamise võimalustest või ei ole vajalikud teenused ohvrile kättesaadavad (nt varjupaik asub elu- ja töökohast liiga kaugel, ei ole piisavalt raha õiguslase abi saamiseks).
  - Vägivaldne partner takistab. Vägivallatseja võib takistada otseselt või kaudselt. Otseste takistustena võib nimetada:
    - Kontakti võtmise ja suhtlemisvõimaluste piiramine (nt telefoni äravõtmine, lõhkumine, arvuti kasutamise piiramine);
    - Füüsiline isoleerimine (nt koju luku taha panemine);
    - Dokumentide, raha või pangakaardi äravõtmine.
- Kaudsete takistustena võib nimetada:
- Iseseisva toimetulemise takistamine (töö leidmise, tööl käimise, õppimise takistamine või raskendamine);
  - Laimujuttude levitamine kogukonnas.

### 7.3 Väärkohtlemise mõju lapsele

Vägivalla kogemine ja selle pealtnägemine mõjutab ALATI last, põhjustades lapsele väga tõsise hingelise trauma. Pidevas stressi ja ohuolukorras elades arenevad lapsel välja teatud toimetulekuoskused. Laps jälgib pidevalt vägivaldse vanema käitumist ja püüab ette aimata tema vägivallategu. Ohu märkide ilmnemisel katsub ta end varjata, veidi suuremad lapsed võivad astuda ema kaitseks välja isa rünnaku korral. Laps püüab ennetada vägivallajuhtumeid, ta surub alla oma soove ja vajadusi, üritab käituda nii nagu arvab vägivallatsejat talt ootavat ning süüdistab end toimunud juhtumis. Vägivaldses keskkonnas elamine mõjub negatiivselt mitte ainult lapse enesetundele vaid ka tema füüsilisele tervisele, vaimsele arengule ja suhetele teiste inimestega<sup>19</sup>. Järgnevalt on esitatud võimalikud väärkohtlemise mõjud lapsele.

- Negatiivsete emotsioonide väljendamine (nt viha, raev, ükskõiksus, ärevus);
- Madal enesehinnang, enesesüüdistused, usaldamatus teiste suhtes;
- Verevalumid, haavad, murrud, löömise jäljed, sisemised vigastused, ajukahjustus;
- Valu või ebamugavustunne liikumisel või füüsilise treeningu ajal;
- Psühhosomaatilised kaebused, söömishäired;
- Tähelepanudefitsiit, kohanemise ja keskendumise raskused koolis;
- Õpiraskused, probleemid koolikohustuse täitmisega;
- Konfliktised suhted eakaaslaste, õpetajate ja vanematega;
- Agressiivne käitumine suhtlemisel teistega (eakaaslastega);
- Raskused sõprussuhete loomisel ja hoidmisel;
- Kõrgenenud depressiooni ja suitsidaalse käitumise risk;
- Kodunt ärajooksmine.

---

<sup>19</sup> Loe vägivaldsetest lapsevanematest ning vägivalla mõjust lapsele teosest: Bancroft, L., Silverman, J.G. (2007). *Vägivallatseja lapsevanemana. Millist mõju avaldab lähisuhtevägivald perekonna toimimisele*. Sage Publication. Tartu Naiste Varjupaik.



### **Olulisemad punktid peatükis**

- Kogetud vägivald avaldab alati mõju ohvrile, eelkõige tema tervisele. Vägivallaohvrid saavad füüsilisi vigastusi (nt verevalumid, haavad) ning kogevad erinevaid negatiivseid emotsioone, nagu hirm, pettumus, viha, süü ja ärevus. Samas võib esineda neil ka tõsisemaid vaimse tervise häireid ja haigusi, nt depressioon, unehäired.
- Vägivald rasedate suhtes võib põhjustada raseduse katkemise või komplikatsioone, sh enneaegne sünnitus, lapse väike sünnikaal või puue.
- Pikka aega kestnud vägivald võib halvendada oluliselt ohvri üldist tervist, põhjustades mitmeid vaevusi ja korduvalt esinevaid haigusi (südameveresoonkonna haigused, selja- ja peavalud, pidev väsimus ja kurnatus).
- Vägivallaohvril on vägivaldsest suhtest lahkuda väga keeruline. Paljud vägivalda mittekoogenud inimesed ei mõista seda ning süüdistavad ohvrit rumaluses ja vägivalla nautimises.
- Vägivaldsest suhtest lahkumist raskendavad nii materiaalsed, juriidilised, sotsiaalsed kui ka psühholoogilised tegurid. Sageli on kõige suuremaks takistajaks vägivaldne mees ise, kes võib kasutada naise lahkumise ennetamiseks ähvardamist, lastega manipuleerimist, raha ja dokumentide äravõtmist ja füüsilist kinnihoidmist.
- Väärkohtlemise kogemine ja vanemate vahelise vägivalla pealtnägemine võib mõjutada laste toimetulekut koolis. Lastel võivad tekkida probleemid õppimisel ja tunnis õpetaja jälgimisel. Nad võivad vältida teiste lastega suhtlemist või olla hoopis agressiivsed teiste suhtes.

### **METOODILISI SOOVITUSI:**

#### **Küsimused diskussiooniks:**

- 1) Milline mõju võib vägivaldal olla inimese vaimsele ja füüsilisele tervisele?
- 2) Miks sageli süüdistatakse vägivalla ohvreid?
- 3) Miks naised väga sageli ei lahku vägivaldsest suhtest?
- 4) Millised traumad võivad lastele kogu eluks jääda perevägivalla pealtnägemisest?

Arutluse teema: Minu kodu on minu kindlus?

## **8. Müüdid perevägivalla kohta**

Vägivald, ükskõik kas see toimub kodus või tänaval (nt vägistamine), on tihti seotud ühiskonnas levinud väärte arusaamistega (nn müüdid) ja ohvrit süüdistavate hoiakutega. Müüdid

vähendavad toimepanija vastustust, pärsivad ohvri valmisolekut abi otsida ning võimaldavad vägivaldjal jätkuda. Tagamaks inimõigusi ja ennetamiseks ning tõkestamiseks vägivald toimumist on oluline endale teadvustada ja kummutada vägivalda õigustavad, vabandavad ning väärtalt seletavad arusaamad nii enda mõtlemises kui ka laiemalt ühiskonnas.

*Ohver ise provotseeris vägivalda, ta on selle ära teeninud.*

Sageli süüdistatakse ohvrit (naist, last) vägivald provotseerimises või “vales” käitumises, mis annab vägivaldlatsejale justkui õiguse end ohvri peal (füüsiliselt) välja elada ja teda „karistada“. Selline väärarusaam aitab õigustada vägivald kasutamist ning vähendada vägivaldlatseja vastustust. Ükskõik kuidas ka ohver ei käitu, ei anna see õigust tema suhtes vägivald kasutada.

*Perevägivald on pere siseasi, sinna ei ole õigust sekkuda.*

Arvamus, et kõik, mis peres toimub, on pereliikmete enda asi ja väljaspool olevad inimesed ei tohi sellesse sekkuda, takistab oluliselt perevägivald kaotamist. Kodu ja perekonna puutumatus kehtib seni, kuni ei rikuta perekonnale omistatud usaldust olla toeks ja hoolitseda lähedaste eest. Peresisesed suhted peavad vastama ühiskonnas levinud väärtustele, seadustele ja kommetele. Pereliikme suhtes vägivald kasutamine on tõsine inimõiguste ja seaduste rikkumine, see ei ole enam pere siseasi, vaid ühiskondlik probleem, millesse peab sekkuma.

*Kui ohvril ei ole nähtavaid vigastusi, siis ei saa vägivald ka tõsine olla.*

Ohvri vigastused ei ole vägivald tõsiduse näitajaks. Vägivald kogenud naised tunnistavad, et pidev hirmutamine, alandamine ja manipuleerimine on palju raskemini talutav ja kahjustav kui löömine. Pealegi domineerib vägivaldses suhtes emotsionaalne vägivald, füüsilist vägivald ei pruugi alati esineda.

*Korralikes peredes ei ole perevägivald, vägivald esineb ainult vaeste, töötute ja alkoholiprobleemidega inimeste peres.*

Ehkki mõnedes uuringutes on ilmnenu, et vaesemates peredes esineb rohkem vägivald, ei ole vaesus ja töötus vägivald riskitegurid, vaid pigem lisa pingelikkad, mis eeldavad täiendavaid toimetulekuoskusi. Kuigi politsei- ja kiirabitöötajad puutuvad rohkem kokku selliste vägivaldajuhtumitega, kus vägivaldlatseja või ka ohver on tarvitanud alkoholi, on vale pidada alkoholi vägivald põhjustajaks. Vägivald tarvitanud isikud võivad olla vägivaldsed ka kainenena. Vägivaldse inimese suhtumine ning hoiakud partnerisse on ka alkoholi tarvitamata samasugused. Uuringute ja naiste varjupaikade kogemuste kohaselt toimub vägivald ka majanduslikult hästi toimetulevates peredes, kus ei ole sõltuvusainete tarvitamisega probleeme. Sellistes peredes aset leiudev vägivald jõuab harva ametnikeni.

*Vägivaldsed mehed on vaimselt haiged, nad ei suuda kontrollida oma viha ega vägivaldsust.*

Vägivalda võivad kasutada ka vaimselt terved, haritud ja tööalaselt edukad mehed, kes käituvad väljaspool kodu võõraste inimestega väga vaoshoitult, viisakalt ja lugupidavalt. Ka oma naise suhtes võivad nad seltskonnas viibides hoolitsust välja näidata, kuid kodus kasutavad vägivalda, kuna tunnevad õigust domineerida ja kontrollida oma naist. Vägivaldsed mehed suudavad vajadusel valitseda oma negatiivseid tundeid ja impulsse.

*Kui naine lahkub vägivaldsest suhtest, siis lõpeb ka vägivald.*

Vägivald ei lõpe paari lahkuminekuga! Väga tihti jätkub vägivald (eelkõige psühholoogiline vägivald ja kontrolliv käitumine, aga ka füüsiline vägivald) ka pärast suhte lõpetamist. Kusjuures on täheldatud, et lahkumineku ajal võivad vägivallajuhtumid sagedeneda ning muutuda tõsisemaks.

*Vägivald lõpeb, kui mees ja naine kolivad kokku, abielluvad või saavad lapse.*

Kui suhtes on ette tulnud vägivalda sõbrustamise või "käimise" ajal, jätkub see ka koos elades või siis, kui perre sünnib laps. Kokku kolimine võib anda vägivallatsejale kindlustunde naise „omamise“ suhtes, mistõttu enam ei varjata oma vägivaldsust. Kui mees on tarvitanud korra vägivalda, ületab ta vägivalla kasutamisega seotud vaimse piiri.

#### **Olulisemad punktid peatükis**

- Vägivallamüüdid on ühiskonnas laialdaselt levinud väärad arusaamad vägivalla toimumisest peres. Vägivallamüüdid süüdistavad ohvrit ja vähendavad vägivallatseja vastutust juhtunu ees. Perevägivalla vähendamiseks ja ohvrite aitamiseks on oluline tunda vägivallamüüte ja need ümber lükata.
- Müütide järgi on ohver ise süüdi vägivallas, kuna ta käitub „valesti“ ja väärrib seetõttu „karistamist“. Ükskõik kuidas ohver käitub, ei õigusta see vägivalla kasutamist tema suhtes.
- Müütide järgi on vägivald pere siseasi, kuhu ei ole õigust kellelgi väljastpoolt sekkuda. Nende uskumuste kohaselt toimub vägivald ainult vaeste ja alkoholi sageli tarvitavate inimeste kodus. Tegelikult võib toimuda vägivald igasugustes peredes, nii vaesemates kui ka jõukamates ning inimene võib olla vägivaldne ka kaine peaga.

#### **METOODILISI SOOVITUSI:**

##### **Küsimused diskussiooniks:**

1) Miks levib visalt müüt, et naine on vägivallaohvriks langemises sageli ise süüdi?

- 2) Miks usuvad paljud, et nn.korralikes perekondades perevägivald puudub ja see on vaid vaeste, alkoholilembeste perekondade probleem?
- 3) Kas on võimalik, et kodus vägivaldne mees võib tööl olla meeldiv ja abivalmis kolleeg?
- 4) Miks vägivaldsest suhtest lahkumisega ei lõpe vägivald?
- Arutluse teema: Pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad?

## 9. Vägivaldsest suhtest hoidumine

Tavaliselt algavad kõik paarisuhted armastusega. Partneri vägivaldsus tuleb esile aga aja jooksul. Näiteks võivad vägivaldsed noormehed olla suhte alguses isegi ülemäära hoolitsevad, tütarlast jumaldavad ning soovivad peatset ühtekolimist või kihlumist. Noormehe suhtumises ja käitumises võib esineda kontrollivajadusele, omanditundele ning vägivaldsele viitavaid märke, kuid tütarlaps ei pruugi neid tähele panna või neid selliselt mõista<sup>20</sup>.

Järgnev loetelu kirjeldab märke, mis võivad viidata vägivaldsele paarisuhtes.

- Partner on armukade. Armukadedus ei ole suunatud mitte ainult sinu vastassoost tuttavate, vaid ka sinu sõprade ja sugulaste vastu.
- Ta tunnistab, et ta ei suuda elada ilma sinuta ja ainult sina suudad ta õnnelikuks teha. Ta soovib, et sa pühenduksid ainult temale.
- Ta uurib pidevalt, kus sa käid ja kellega suhtled. Ta tahab, et sa tuleksid koolist või töölt täpselt õigel ajal. Ta küsib su suhtlusvõrgustike kasutajakonto ja meiliaadresside parooli.
- Ta paneb sind tundma, et oled süüdi või eksinud ja pead talt millegi pärast andeks paluma. Temaga olles sa tunned, et ei tee midagi õigesti.
- Ta ei arvesta sinu soovide, arvamuste ega tunnetega. Talle ei meeldi sinu teistsugune arvamus. Ta usub, et ainult temal on õigus. Sa kardad tema kuuldes oma arvamust avaldada.
- Ta süüdistab alati teisi või sind, kui ilmneb mõni probleem. Sul on hirm, kui ta vihastub.
- Ta kohtleb sind jämedalt. Ta solvab ja alandab sind. Ta kasutab sinu suhtes füüsilist jõudu või ähvardab sind sellega. Ta lõhub vihahoos esemeid.

Täiskasvanud inimesed ei muutu äkki vägivaldseks. Vägivalla ohumärgid ilmnevad tema käitumises juba varem - juba esimestel kohtingutel. Vägivaldsesse suhtesse jäämise vältimiseks on tähtis need märgid ära tunda.

<sup>20</sup> Vägivaldsest suhtest hoidumise ja lahkumise kohta loe veel: Perttu, S. Mononen-Mikkilä, P., Rauhala, R., Särkkälä, P. (2001). Ava Silmad! Käsiraamat vägivalda kogenud naistele. <http://www.hotpeachpages.net/lang/speak/paanavausVIRO.pdf>

*Armastusega ei ravi vägivaldsust!* Vägivallatsejat saavad aidata ainult vastava väljaõppe saanud spetsialistid ja sedagi siis, kui vägivallatseja ise soovib muutuda.

#### **Olulisemad punktid peatükis**

- Vägivaldsest suhtest hoidumiseks on oluline tunda vägivallale viitavaid märke.
- Vägivallatseja ei pruugi olla suhte alguses sugugi vägivaldne, ent ta võib näidata välja ülemäärast hoolitsust, kiirustada suhte arenguga ja soovida peatset kokkukolimist.
- Tähelepanelikuks võiks teha see, kui su partner küsib pidevalt, kus sa käid ja kellega suhtled, näitab välja armukadedust sinu sõprade suhtes ning kritiseerib su tegemisi ja suhteid.
- Partneri muutumisele vägivaldseks võib viidata ka see, kui ta paneb sind pidevalt tundma end süüdi, tekitab sinus hirmutunnet ja kohtleb jõhkralt.

#### **METOODILISI SOOVITUSI:**

##### **Küsimused diskussiooniks:**

- 1) Millised võivad olla tulevasele vägivaldsusele viitavad märgid suhte alguses?
- 2) Kas usud, et armastus võib muuta vägivaldset meest?
- 3) Miks armukadedus ja armastus ei sobi kokku?
- 4) Miks liigne jumaldamine suhte alguses võib lõppeda suhte lõpus vägivallatsemisega?

Arutluse teema: Kas armastus võidab kõik?

## **10. Juhiseid õpilastele, kes kannatavad kodus vägivalla all**

Igasugune väärkohtlemise kogemine või teiste pereliikmete vägivalla pealt nägemine avaldab kahjulikku mõju noorele ja lapsele. Mitte ükski noor inimene ei ole seda väärt, et elada ebaturvalises kodus. Järgenvalt on toodud näpunäited vägivaldale kogunud noortele.

- Kui keegi pereliikmetest sind sõimab, alandab või lööb sind, siis tea, et sina ei ole selles süüdi. Isegi kui sul juhtus midagi või sa käitusid valesti (nt lõhkusid talle kuuluva eseme, valetasid), siis see ei anna teisele õigust sinuga vägivaldselt käituda.
- Kui sa kuuled või näed pealt vägivaldale oma vanemate vahel, siis sina ei ole vägivallas süüdi ega vastutav, isegi kui tüli algas sinuga seotud asjaolust (nt sinu halvad hinded).
- **Sina ei ole teise inimese vägivaldse käitumise põhjus. Põhjus peitub temas endas.**
- **Sa väärid, et sinusse suhtutakse lugupidamisega ja sinu õiguste ja tunnetega arvestatakse.**

- **Ära jää oma murega üksi. Räägi sellest inimesele, keda usaldad.** Kui su perekonnas ei ole sellist inimest, siis pöördu mõne täiskasvanu poole, keda võid usaldada (nt vanavanem, tädi-onu, sõbra ema-isa, hea naaber). Sa võid rääkida või küsida nõu õpetajalt, sotsiaalpedagoogilt või koolipsühholoogilt. Isegi kui inimene, kellele usaldad oma mure, ei oska pakkuda lahendusi su olukorrale, aitab probleemi ärarääkimine tunda sul end kergemalt.
- **Anonüümselt saad nõu küsida** mitmetelt telefoninumbritelt (vt artikli lõpus).
- Kui sul on vigastusi, siis pöördu (kooli)arsti juurde ning räägi, mis juhtus.
- Sul on õigus kutsuda politsei, kui tunned tõsist hirmu oma kodus toimuva vägivalda pärast.

#### **Olulisemad punktid peatükis**

- Pea meeles, et sina ei ole süüdi, kui keegi sind sõimab, alandab või lööb. Sa ei ole süüdi ka selles, kui vanemad omavahel tülitsevad või kasutavad vägivalda.
- Kui sinuga midagi sellist juhtub, otsi abi. Räägi inimesega, keda usaldad.
- Sa võid helistada abitelefoni, pöörduda õpetaja, psühholoogi või arsti poole.
- Helista politseisse, kui tunned tõsist hirmu kodus toimuva vägivalda pärast.

## **11. Juhised õpetajale, kuidas aidata vägivalda kogunud noort**

Vägivallaprobleemiga kodudes puudub tihti inimene, kes räägiks noorele vägivalda ebamoraalsusest ning tutvustaks inimese õigust turvalisele elule. Samuti ei pruugi seal leiduda inimest, kellega noor saaks arutada vägivallaga seotud tundeid ja mõtteid ning paluda abi. Noore abistamine on väga oluline vägivallatsükli peatamiseks. Noorele on tähtis, et ta võib kellelegi loota, näiteks õpetajale või kooli tugitöötajale. Õpetajad on sageli ainukesed täiskasvanud väljaspool kodu, kes märkavad väärkoheldud noort ning saavad pakuda talle abi.

- **Kui te näete, et noorel on mure, julgustage teda rääkima.** Valige vestluseks privaatne koht ja hetk, kui teil või temal on aega.
- Noor ei pruugi kohe öelda, et tema mure on seotud vägivallaga kodus. Kui ta tunneb, et täiskasvanu on usalduslik, sõbralik ja toetav, siis avab ta end tõenäolisemalt.
- Äрге survestage noort avameelseks vestluseks. Pealekäimine võib teda ehmatada ja usaldusliku suhte tekkimist kahjustada. Noor räägib siis, kui ta on selleks valmis.
- Kui noor hakkab rääkima, siis ärge segage vahele. Laske tal lõpuni rääkida. Kuulake empaatiliselt.

- **Ärge kritiseerige noort või teisi pereliikmeid.** Hoolimata vägivallast, armastavad lapsed siiski oma vanemaid ja ei soovi neile halba. Ärge tehke noorele etteheiteid tema käitumise suhtes.
- **Kinnitage noorele, et tema ei ole süüdi. Tunnustage teda julguse eest juhtunu ära rääkida.**
- **Ärge edastage noorelt saadud informatsiooni ilma tema loata mitte kellelegi.** Kui te tunnete vajadust vestelda vanematega, teavitada juhtunust ametkondi (nt lastekaitsetöötajat) või kaasata mõni spetsialist koolist (nt sotsiaalpedagoog, psühholoog), siis rääkige sellest kindlasti enne noorega.
- Kui noorel on füüsilisele vägivallale viitavaid märke (nt verevalumid, kriimustused, haavad), siis saadke ta (kooli)arsti juurde, kes saab vigastused fikseerida ja anda vajadusel abi. Teatage sellistest juhtumitest lastekaitse- või politseisse
- Eesti seaduste järgi on igalt inimesel (sh õpetajal) kohustus teatada abivajavast või hädaohus olevast lapsest lastekaitse- või sotsiaaltöötajat või politseid ([vt abivajavast lapsest teatamise juhendit](#) ja [juhendmaterjali perevägivalda vähendamiseks ja ennetamiseks](#)).

#### **Olulisemad punktid peatükis**

- Vägivald kogenud noorel ei ole sageli kellelegi oma murest rääkida. Õpetajad võivad olla ainukesed täiskasvanud, kes võivad sellist noort märgata ja teda aidata.
- Julgustage noort rääkima oma murest. Olge empaatilised ja toetavad. Ärge kritiseerige noore või vägivallatseja käitumist.
- Ärge rääkige noorelt kuulnud lugu edasi ilma temaga enne arutamata.
- Kui noorel on vigastusi, siis saatke ta arsti juurde.

## **12. Abi andvad organisatsioonid**

**Lasteabi nõuandetelefon 116 111** on üleriigiline tasuta lühiliin, millele võib teatada abivajavast lapsest ning kust saavad lapsed, noored, lapsevanemad või teised täiskasvanud vajadusel nõustamist.

**Tugitefon 1492** on üleriigiline lühinumber füüsilist, vaimset, majanduslikku ja/või seksuaalset vägivalda kogunud naistele. Kõnelele vastatakse praegu 10.00-18.00.

Politsei lühinumber on **110**.

Hädaabinumber on **112**.

Riikliku ohvriabi lühinumber on **16106**, e-post [ohvriabi@ensib.ee](mailto:ohvriabi@ensib.ee)

**Naiste varjupaigad** Eestis on praegu 10 naiste varjupaika, mis pakuvad vägivalda kogunud naistele ja nendega koos olevatele lastele:

- turvalist peavarju pärast vägivallajuhtumit või vägivallaohu korral;
- psühholoogilist nõustamist;
- abi ametiasutustega (nt politsei, kohus, sotsiaalamet) suhtlemisel;
- õiguslast informatsiooni ja juriidilist nõustamist;
- tuge vägivaldsest suhtest väljumisel ja eluga edasi minemisel.

Varjupaikade telefonid vastavad ööpäevaringselt, nende kontaktandmed leiab veebilehelt [www.naisteliin.ee](http://www.naisteliin.ee)

#### **Olulisemad punktid peatükis**

- Lapsed võivad helistada mure korral (nt vägivalla kogemine) lasteabi telefonile 116 111.
- Vägivalda kogunud naised koos lastega saavad abi ja nõu naiste varjupaigast, samuti võivad nad helistada tugitefonile 1492.
- Vägivallarünnaku või sellega ähvardamise korral telefonil 110.